

Jennie Rooneyová

RUDÁ JOAN

Strhující příběh ženy v osidlech
špionážní služby

Mladá fronta

Rudá Joan

Vyšlo také v tištěné verzi

Vyrobeno pro společnost Palmknihy - eReading

MLADÁ FRONTA

Jennie Rooneyová

Rudá Joan – e-kniha

Copyright © Mladá fronta, a. s., 2019

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

Jennie Rooneyová

RUDÁ
JOAN

Jennie Rooneyová

RUDÁ JOAN

Strhující příběh ženy v osidlech
špionážní služby

Mladá fronta

PŘELOŽILA HELENA HARTLOVÁ

RED JOAN

Copyright © Jennie Rooney, 2013

Translation © Helena Hartlová, 2019

Všechna práva vyhrazena. Žádnou část knihy není dovoleno užít nebo jakýmkoliv způsobem reprodukovat bez písemného souhlasu držitele práv, s výjimkou krátkých citací nebo referátů, které tvoří součást kritického zhodnocení.

ISBN 978-80-204-4962-7 tištěná kniha

ISBN 978-80-204-5632-8 ePub

ISBN 978-80-204-5634-2 Mobi

ISBN 978-80-204-5633-5 PDF

Markovi

„Propána. A já myslela, že mi to prošlo.“

Melita Norwoodová, sedmaosmdesátiletá, nejdéle působící britská špionka ve službách KGB, v rozhovoru s reportérem deníku *The Times* poté, co byla v září 1999 odhalena.

SIDCUP

Leden 2005

Neděle, 11.17

Příčinu smrti zná, aniž by ji o ní musel kdokoli informovat.

Osobně doručená zpráva od právníka je stručná a bez emocí, jsou v ní podrobnosti pátečního pohřbu spolu s kopií nekrologu z *Daily Telegraphu*. Nekrolog popisuje dětství sira Williama Mitchella v Sherbornu v hrabství Dorset, kde v osmi letech onemocněl obrnou (o tom nevěděla), zázračně se uzdravil a ve škole potom mimořádně vynikal v latině a řečtině. Pokračoval ve studiích moderních a středověkých jazyků na Cambridgi, za války ho povolali do Velení zvláštních operací a později se vyšvihl do vysoké funkce na ministerstvu zahraničních věcí, kde radil britské vládě a vládám států Commonwealthu v otázkách zpravodajství, a během let obdržel řadu čestných doktorátů z nejrůznějších univerzit. Nejšťastnější prý byl, když se mohl se svou nyní již zemřelou manželkou procházet po skotských pahorcích. Ani o tom nevěděla.

Jednu věc ovšem věděla předem: jeho smrt bude budit dojem pokojného odchodu ve spánku.

Pokládá článek a dopis před sebe na stůl, dýchá mělce, ostře vydechuje. Pod nehty a také na zástěře má hlínu, která zanechává na obálce rozmazané světlehnědé šmouhy. Tři keramické květináče stojí na kuchyňském stole tak, jak je

tam zanechala, každý z nich zpola zaplněný zeminou přitlačenou okolo stonků pelargoní, toho rána uštípaných u sousedů na předzahrádce, po tomhle přerušení ovšem působí jinak, už ne křehce jako vítězové, kteří přežili anglickou zimu a vydrželi až do ledna, ale pokřiveně a nepoctivě.

Myslí na stříbrný řetízek s přívěskem, který jí William věnoval před šedesáti lety, navlas stejný jako ten, který nosil také on a Rupert: se svatým Kryštofem nesoucím Ježíše na ramenou přes rozbourené moře. Nevěděla tehdy, co přívěsek ukrývá, a jeho význam si vysvětlila špatně. Nikde ani stopy po hrotu jehly naplněné kurare, látkou zvolenou pro její nezjistitelnost, která uvolní svaly tak dokonale, že se plíce téměř okamžitě přestanou pohybovat. Smrt udušením. Tak poklidná, že obstojí jako přirozená. Kdyby tehdy věděla, co to je, dárek by od Williama nepřijala, než si ale přečetla jeho pokyny, bylo už pozdě ho vracet. Zařídil to tak. Chtěl, aby tu možnost měla i ona. *Pro všechny případy*. Tohle se tedy stalo? Nakonec si pro něj po té spoustě let přišli? Pokud ano, nemůže to znamenat nic jiného, než že se objevily nové důkazy, něco nezvratného, co ho vedlo k přesvědčení, že nemá smysl sebe a svou pověst obhajovat. Je lepší zemřít než riskovat, že mu odeberou rytířský titul a bude muset čelit veřejnému odsudku a hanbě, kterou s sebou taková odhalení nesou, spolu s nevyhnutelným trestním stíháním. Proč by měl takovou potupu snášet? Jeho žena je mrtvá, žádné děti nemá. Nic ho nemůže zastavit.

Žádný syn, kterého je třeba chránit, na rozdíl od ní.

U nekrologu je Williamova fotka zamlada, rysy má na ní jasné a bez poskvrnky, přesně tak, jako když ho viděla naposledy. Hledí zpřímá do objektivu, na rtech mu pohrává lehký úsměv, jako by věděl něco, co by vědět neměl. Napadá ji, že na zbytek světa může mlhavost té černobílé fotografie působit úchvatně a vzbuzovat dojem patosu, jako obrázek mládí za dávných časů. Joan má ale dojem, jako by hleděla na ducha.

Přicházejí si pro ni ještě téhož dopoledne. Joan sleduje oknem z ložnice dlouhé černé auto zahýbající do klidné předměstské ulice lemované řadovými domy s oblázkovou dlažbou, kde žije od té doby, co se do Anglie vrátila z Austrálie po smrti manžela, před patnácti lety. V téhle části jihovýchodního Londýna působí takové auto nemístně. Pozoruje muže a ženu, jak vystupují a rozhlížejí se, prohlížejí okolí. Žena má boty na vysokém podpatku a elegantní plášť do deště v barvě velbloudí srsti, muž nese aktovku. Stojí vedle sebe, radí se, hledí přes ulici k jejímu domu.

Na pažích a krku jí naskakuje husí kůže. Z nějakého důvodu si vždycky myslela, že si pro ni přijdou v noci. Nepředstavovala si den jako tenhle, chladný, jasný a dokonale klidný. Sleduje, jak přecházejí ulici a otevírají branku. Třeba je paranoidní. Může to být kdokoli. Sociální pracovníci nebo lidé nabízející rozvoz teplých obědů. Takové poslala pryč už několikrát.

Zaklepání je hlasité a krátké, úředně znějící. „Otevřete. Bezpečnostní služba.“

Rychle couvne a pouští záclonu, srdce jí poskočí. Na útek je moc stará. Napadne ji otázka, co by asi dělali, kdyby jim neotevřela. Vyrázili by dveře? Nebo by se spokojili s tím, že zkrátka není doma, a vrátili se zítra? Mohla by tu počkat, dokud nebudou pryč, a potom by mohla... Zarazí se. Co by mohla? Kam by mohla odjet na jakkoli dlouhou dobu, aniž by vzbudila podezření? A co by řekla synovi?

Další zaklepání, tentokrát hlasitější.

Joan napadne, že když ji nenajdou tady, mohli by ji zkusit hledat v synově domě, a při té myšlence sepne ruce na břiše. Polije ji horko, když si představí, jak jim bezstarostně přibíhá otevřít jeden z Nickových kluků ve fotbalovém dresu a volá, že jsou tam nějací lidé kvůli babičce. Kdyby Nick ty dva v jejich elegantním oblečení a černém autě uviděl, myslel by si, že ho přišli informovat o matčině úmrtí, a Joan při představě šokovaného syna ucítí osten výčitek svědomí.

A pak přijde větší, strašnější šok, až se syn dozví skutečný důvod jejich návštěvy.

Co z toho je horší?

Ta myšlenka jí pronikne do mysli a je tak lechtivě kradmá a plíživá, tak výrazná a přece tak lehká, až ucítí, jak jí po zádech špičatým prstem přejíždí chladná křeč strachu. Ano, chápe, proč William usoudil, že bude lepší se zabít. Mohla by to udělat hned teď, vzít přívěsek se svatým Kryštofem ze zásuvky nočního stolku, rozevřením odhalit hrot jehly, naposledy ulehnout do postele, a už by jim nemusela čelit. Bylo by po všem, hotovo, a až by ji našli, působila by stejně klidně jako William, stejně nevinně. Jak by to bylo snadné.

Jenže snadné pro koho?

Je docela možné, že dnes už přítomnost kurare v krvi není nezjistitelná, jak tomu zřejmě bylo před šedesáti lety, a že by na to přišli při pitvě. Nebo by jed nemusel účinkovat, třeba je příliš starý, mohl by účinkovat jen napůl. A ať už je zjistitelný, nebo ne, mohli by bez ohledu na to pokračovat ve vyšetřování, které už zahájili. Nick by zůstal na obvinění sám, a Joan najednou ví s naprostou jistotou, že v takové situaci by si nedopřál oddechu, dokud by matčino jméno neočistil od jakýchkoli obvinění, která by proti ní vzesli. Je advokát, a od přírody zuřivě ochranný. Hájí ji do posledního dechu, protože by věřil, že je to správné. Všechno by mu to připadalo příliš přitažené za vlasy, nic z toho by mu vůbec nešlo dohromady s tou matkou, kterou znal celý život.

V odrazu ve skle pozoruje muže a ženu, jak se vrací po cestičce, stojí na chodníku a dívají se nahoru do oken domu, pak se otočí. Joan se stáhne ještě dál. Skoro nemůže uvěřit tomu, že se to skutečně děje. Teď. Po takové spoustě let. Dveře auta se s klapnutím otevírají a vzápětí se s bouchnutím zavírají, jedny a po nich druhé. Znovu nasedají, buď aby na ni počkali, nebo jeli domu k Nickovi. Neví, co z toho.

Takhle to končit nemělo. Trhne sebou a náhle se jí vybaví vzpomínka na sebe jako mladou ženu. Barevný obrázek života, o kterém zpětně nemůže uvěřit, že byl kdy skutečně její. Působí na hony vzdáleně poklidnému způsobu života, který vede teď, kdy jsou jedinými událostmi jejího týdne hodiny malování v úterý odpoledne a hodiny společenského tance ve čtvrtek, prokládané pravidelnými návštěvami Nicka a jeho rodiny. Poklidná spokojená existence, která se ovšem příliš nepodobá výjimečnému životu, jaký si pro sebe představovala kdysi. Přesto je to její život. Její jediný život. A nebyla takovou spoustu let zticha jenom proto, aby jí ho najednou sebrali teď, když je tak blízko konci.

Zhluboka se nadechne a svižně přejde pokojem, aniž by se dál starala o to, jestli je na ni z ulice vidět. Musí to vyřídit teď, sama. Nemůže dovolit, aby se o tom Nick dozvěděl takhle. Odpolední slunce vrhá oknem bílé paprsky světla na úzké schodiště a Joan spěšně schází dolů a míří ke vchodovým dveřím. Odjišťuje stříbrný řetízek a táhne dveře přes okraj rohožky, který se tak rád zachytí o jejich spodní část, zamrká, aby její oči přivykly jasnému dennímu světlu, a potom s tlukoucím srdcem vykročí ze dveří. Vidí, jak se žena otáčí a auto se rozjíždí, a jejich pohledy se na krátkou chvíli setkají.

„Počkejte,“ zavolá.

Vezou ji do velké budovy stojící v úzké uličce nedaleko Westminsterského opatství a budov Parlamentu, pětáctýřicet minut jízdy od Joanina domu. Nemluví s ní, kromě optání, jestli jí nic nechybí, a opakovaného dotazu, jestli si nepřeje zavolat právního zástupce. Odpovídá, že jí nic nechybí a že si přítomnost právníka nepřeje. Žádného nepotřebuje. Není přece zatčena, nebo snad ano?

„Technicky vzato ne, ale...“

„Tak vidíte. Žádného nepotřebuji.“

„Jde o záležitosti bezpečnosti státu. Skutečně bych vám radila...“ Žena zaváhá. „Váš syn je zkušený advokát, vidíte, paní Stanleyová? Nechtěla byste, abychom se s ním spojili?“

„Ne,“ odpovídá Joan ostře. „Nechci ho rušit.“ Odmlka. „Nic jsem neprovedla.“

Celý zbytek cesty sedí beze slova, Joan drží ruce pevně sepaté jako při modlitbě. Nemodlí se ale. Přemýšlí. Ujišťuje se, že si všechno dobře pamatuje, aby ji nemohli něčím překvapit.

Když dorazí na místo, pomohou jí uvolnit bezpečnostní pás. Následuje ženu, představila se jako Hartová, ven z auta, zatímco muž, Adams, jde po schodech vedoucích k malým dřevěným dveřím zasazeným do rámu z tesaného kamene za nimi. Muž nic neříká, ale naklání se a přikládá průkazku k černé krabičce. Dveře cvaknou a on je otevírá.

Hartová je vede úzkou chodbou. Uvede Joan do čtvercové místnosti se stolem a třemi židlemi a bere si od Adamse aktovku. On s nimi dovnitř nejde, čeká venku a potom za nimi zavírá dveře. Na stole stojí mikrofony a na stropě v protějším rohu místnosti je umístěná kamera. Sklo v okně odráží Joanin upřený pohled a ona se rychle odvrátí, ještě předtím si ale stačí všimnout slabého Adamsova stínu za sklem. Hartová usedá za stůl a dává Joan pohybem paže pokyn, že má udělat totéž.

„Jste si naprosto jistá, že nechcete právníka?“

Joan přikývne.

„Dobrá.“ Hartová vytahuje z aktovky dvě složky. Pokládá je na stůl a tu tenčí přistrkuje před Joan. „Začneme tímhle.“

Joan se pohodlně usazuje. Nehodlá se složky dotknout. „Nic jsem neprovedla.“

„Paní Stanleyová,“ pokračuje Hartová, „radila bych vám, abyste spolupracovala. Máme dostatek důkazů, abychom vás usvědčili. Ministerstvo vnitra bude moci projevit jistou shovívavost pouze v případě, že z vaší strany uslyšíme doznání,

doznání viny. Informace.“ Odmlčí se. „V opačném případě nebude jakákoli shovívavost přicházet v úvahu.“

Joan nic neříká. Paže má zkřížené.

Hartová se zadívá na lesknoucí se podlahu výslechové místnosti, dokonale špicí boty upraví polohu aktovky. „Jste obviněna ze sedmadvaceti případů porušení zákona O utajovaných skutečnostech, což je v zásadě vlastizrada. Jistě si uvědomujete, že nejde o nikterak nevýznamné obvinění. Pokud nás přinutíte jít s tím k soudu, horní hranicí trestu je čtrnáct let.“

Ticho. Joan si roky přepočítává v hlavě, každý z nich jí působí bolestivé sevření na prsou. Nehýbá se.

Hartová zvedá hlavu k Adamsově stínu za sklem. „Bude pro vás výhodné, když budeme moci zaznamenat vše, co můžete říct na svou obhajobu, ještě dříve, než bude vaše jméno v pátek oznámeno poslanecké sněmovně.“ Odmlčí se. „Měla bych vás nyní upozornit, že se od vás v reakci na to očekává, že učiníte prohlášení.“

Pátek. Den Williamova pohřbu. Stejně by na něj nešla. Sebere odvalu, a když promluví, její hlas je klidný a pevný. „Stále nevím, o čem to tady mluvíte.“

Hartová vytáhne z postranní kapsy aktovky fotografii a položí ji mezi ně na stůl. Joan na ni pohlédne a odvrátí zrak. Samozřejmě ji poznává. Je to ta fotka z nekrologu.

Hartová se dlaněmi opírá o desku stolu a naklání se nad ni. „Předpokládám, že jste se v Cambridgi se sirem Williamem Mitchellem znala. Studovali jste tam přibližně ve stejné době.“

Joan pohlédne na Hartovou bez jakéhokoli výrazu, její tvrzení nepotvrdí ani nepopře.

„V tomto počátečním stadiu se pouze snažíme udělat si jistý obrázek,“ pokračuje Hartová. „Zasadit vše do kontextu.“

„Obrázek čeho?“

„Jak jistě víte, sir William poněkud náhle zemřel minulý týden. Probíhalo vyšetřování a několik otázek zůstalo v důsledku toho nezodpovězených.“

Joan se zamračí, uvažuje, jak přesně si ji mohou spojovat s Williamem. „Nevím, jak bych vám mohla pomoci. Neznala jsem ho nijak dobře.“

Hartová zvedá obočí. „Řízení vedené proti siru Williamovi souvisí s řízením proti vám, paní Stanleyová. Je to na vás. Buď tady budeme sedět tak dlouho, dokud nezačnete spolupracovat, anebo se do toho můžeme pustit rovnou.“ Odmílčí se. „Začněme s univerzitou.“

Joan se nepohne. Oči jí sklouznou k prosklené stěně a potom k zamčeným dveřím za Hartovou. Neskončí to přece tady – to nedopustí –, uvědomuje si ale, že jistá míra spolupráce by mohla být užitečná a dokonce by jí mohla dopřát trochu času, aby posoudila, kolik toho vědí. Musejí mít nějaké důkazy, když se William rozhodl k tomu, co udělal.

„Přijali mě,“ řekne konečně. „V roce 1937.“

Hartová přikývne. „A které obory jste pro získání titulu studovala?“ Joanin zrak se náhle soustředí na vyšetřovatelčiny ruce a trvá jí několik vteřin, než si uvědomí, co je na nich neobvyklého. Jsou opálené. Hartová je v lednu opálená, a takhle myšlenka vyvolá v Joan nečekanou vlnu stesku po Austrálii. Poprvé od návratu do Anglie zalituje, že tam nezůstala. Měla vědět, že to není bezpečné. Neměla se od Nicka nechat přemluvit.

„Osvědčení,“ řekne konečně.

„Promiňte?“

„Ženy získávaly osvědčení, nikoli titul. Tehdy.“ Další odmílka. „Studovala jsem přírodní vědy.“

„Ale specializovala jste se na fyziku, pokud vím.“

„Skutečně?“

„Ano.“

Joan pohlédne na Hartovou a znovu se zadívá jinam.

„Dobrá.“ Odmlka. „A proč jste chtěla studovat? Tehdy to jistě nebylo příliš obvyklé rozhodnutí.“

Joan pomalu vydechne, je si vědoma toho, že všechno, co řekne, musí být naprosto konzistentní. Ne, nebylo to obvyklé, ale jinak měla možnost se vdát, vyučovat, nebo se učit psát na stroji, a nic z toho dělat nechtěla. Zavírá oči a nutí svou mysl k návratu do těch let, kdy poprvé opustila domov, chce si být svou pamětí naprosto jistá, než promluví, a když to udělá, zjišťuje, že si pořád naprosto jasně vybavuje, co tehdy cítila, ten dechberoucí pocit, že pokud někam neodejde a něco neudělá, plíce jí snad vyskočí z hrudi. Je zvláštní znovu si to teď vybavovat: je to hodně dlouho zapomenutý pocit. Přesně totéž necítila nikdy předtím ani nikdy poté, když o tom teď ale přemýšlí, vzpomíná si, že stejnou vyubulávající statickou energii pozorovala u svého syna, když mu bylo osmnáct. Ještě ne dost starý, ale zároveň už ne dítě. Její matka to nazývala věkem zvýšené vnímavosti.

Na podzim roku 1937 Joan odchází z domova a nastupuje na Newnhamskou kolej Cambridgeské univerzity. Je jí osmnáct let a nemůže se dočkat odjezdu. Její netrpělivost nemá jiný důvod než vnitřní pocit, že život se odehrává jinde, hodně daleko od břečtanem porostlé budovy soukromé dívčí školy blízko St. Albans, kde prožila celý život. Škola je dobrosrdečnou institucí kladoucí mimořádný důraz na organizované hry, které (podle školní brožurky) pomáhají dívkám rozvinout lásku ke spravedlnosti a současně získat schopnost rychle se rozhodovat a přijímat porážku s veselou myslí, a Joan byla nucena v honbě za oněmi vznešenými idejemi trávit několik hodin týdně pobíháním po školním hřišti, kde se oháněla dřevěnou tyčí, navlečená v šatové zástěře.

Joan a její mladší sestra nejsou coby dcery ředitele školy obyčejnými žákyněmi – nemají postele ve společné ložnici,

nedostávají role ve školních představeních a poštou jim nepřicházejí krabice se sladkostmi – a zatímco její rodiče trvají na tom, že je to pro ně velká výhoda, Joan to nepřipadá jako nic víc než prostředek neustálého dohledu, a podle jejího názoru to musí u nich u obou nutně vyvolat astma. Ví, že by měla být vděčnější, také je jí dostatečně často připomínáno, jaké má štěstí, že její generaci neposílají do zákopů a že nemusí opustit domov, aby se stala ošetřovatelkou jako za první světové války její matka, když jí bylo šestnáct, současně jí ale také připadá, že se v tom mladistvém projevu soběstačnosti skrývalo cosi okouzlujícího, a v důsledku toho cítí ještě větší neklid.

Okolní svět je z bezpečí St. Albans sotva rozeznatelný. Ví to, protože to spatřuje v otcově kulhání, v týdenících promítaných v kině, kde sleduje záběry velšských uhelných dolů a opuštěných loděnic na severu, v novinách, knihách a filmech, na fotografiích malých dětí stojících ve dveřích se špinavými koleny a bez bot. Zahlédla to, když před několika lety prošel městečkem St. Albans Velký hladový pochod, rozptýlené procesí mužů a žen tak špinavých, jako by jejich pokožka vstřebala barvu temné uhelné šedi. Joan si vzpomíná, jak se jeden z pochodujících cestou z města zastavil ráno před budovou školy, opíral se o zahradní plůtek a záchvat kašle ho zlomil v pase.

„Co se mu stalo?“ ptala se Joan otce. „Neměli bychom zavolat doktora?“

Otec zavrtěl hlavou. „To je uhelný prach,“ řekl. „Se silikózou se nedá nic dělat. Zažírání se do plic a ničící tkáň. A on jde s ostatními pěšky do Londýna, protože chce zpátky svou práci.“

„Proč si prostě nenajde nějakou jinou?“

Otec jí na otázku neodpověděl hned. Sledoval, jak muž pije sklenici vody, kterou mu donesla Lally, a jak se potom s vypětím snaží dohnat ostatní pochodující. Odvrátil se od ní a odkulhal z místnosti s tichým: „No právě, proč?“